

Brez zveze s tem pa naj mimogrede še omenim, da »lešení« ne pomenja lestve, kot pravi g. Debeljak, ampak oder (Baugerüst, Bühne) kot sem napisala jaz. Pravtako tudi »cernoknežniku« v danih okoliščinah »čarodej« več pove kot Debeljakov »hudiču zapisan človek«. Tudi mi je znano, da se pravi »znásilnit« posiliti, vendar sodim, da je moj prevod »zagospodovati ženi« nadomestil Wolkerjev izraz zlasti, ker bi dobesedni prevod v estetskem in etičnem oziru učinkoval v slovenščini drugače kot v češčini. Silva Trdina

Italijanska kritika o slovenskih prevodih petega speva Dantejevega »Pekla«

Dantejev peti spev Pekla, ki je poleg dvaintridesetega, v katerem D. popisuje strašno smrt grofa Ugolinija in njegovih štirih sinov, po soglasni sodbi dantologov najlepši, so pri nas prevedli trije: Koseski (Letopis Matice Slovenske za l. 1878), J. Debevec (Dom in svet, 1910) in O. Župančič (Dante 1321—1921, izdal in uredil dr. Alojzij Res, v Ljubljani, 1921). Kakor znano, je Dom in svet v letih 1910—1911 prinesel celoten prevod Pekla, v l. 1915 do 1925 pa Vic in Raja. Naša kritika ni doslej o celotnem prevodu prav nič rekla, ne graje ne hvale. Nepričakovano pa se je oglasil kritik tam, kjer Danteja najbolj poznajo — v Italiji. Prof. Bartolomeo Calvi v Mantovi je lani napisal o gori imenovanih treh prevodih kar celo knjigo: *Il canto V. dell' inferno nelle versioni slovene*. Società editrice internazionale, Torino 952. Str. 102. Čeprav se ta stvar v prvi vrsti tiče samo troje ljudi (Calvija ter obeh slovenskih prevajalcev), naj vendarle malo obširneje o njej poročamo, če zaradi drugega ne, že zaradi tega, ker je slov. prevod toliko let izhajal v Domu in svetu in je zdaj, po 22 letih, odkar je začel izhajati, vsekakor zanimivo vedeti, kako sodi o njem poklican sodnik.

Prof. Calvi dobro pozna naš jezik in naše slovstvo, s posebno ljubeznijo študira Ivana Cankarja, čigar »Kralja na Betajnovi« ter »Moje življenje« je s temeljitima uvodoma prevedel v italijanščino (1929 ozir. 1930), o pomenu njegove »Bele krizanteme« pa je izdal l. 1931 posebno razpravo (*Il crisantemo bianco ossia Ivan Cankar e la critica*). Pa tudi drugače seznanja svoje rojake z našim slovstvom: v neki razpravi iz l. 1929 primerja usodo svetopisemskega Jefteja pri G. Pariniju in S. Gregorčiču; »Convivium«, Torino, l. 1931, je prinesel njegovo raziskavo: *Riflessi della coltura italiana fra gli Sloveni*.

Pričujoči razpravi o prevodih V. speva se vidi, da ima prof. C. dvojni namen: 1. razložiti Italijanom besedo za besedo, torej čisto jezikoslovno, te naše prevode — zato skoraj pri vsakem verzu etimologizira, primerjajoč naše besede z grškimi, sanskritskimi, latinskimi, litvanskimi itd., pri čemer pridno navaja Pleteršnika, Cigaleta, Breznika, pa tudi starejše naše pisatelje v Budalovi Antologiji; (vendar bi pa pripomnil, da slov. perut ni v zvezi z grškim petánnymi, pač pa slov. ptič); 2. pa tudi na teh treh zgledih pokazati svojim rojakom, v koliki meri se je slov. prevajalcem posrečilo, ta spev v estetskem pogledu podomačiti, posloveniti. Estetski sodbi prof. Calvija smemo zaupati; njegov tanki čut n. pr. za naše sinonime: greh, pregreha, krivica — plakati, jokati — ljubav, ljubezen — čuti, slišati... nam je poroštvo, da

se je g. prof. res poglobil v duhá našega jezika in da torej o lepoti prevoda sodi kot tak, ki reč zna in pozna.

Prvo, s čimer C. ni zadovoljen, je naša metrika, je naš strogi (angleški) enajsterec s svojimi tremi glavnimi udarci (»ictus«) na 2., 6 in 10. mestu. Zakaj se ne bi prevajalec rajši držal prožnega, gibčnega italijanskega endecasillaba, ki ga ima Dante in ki bi ž njim vse drugače lahko izrazil različno ubranost ali nastroj raznih tercín. (Tako v uvodu, str. 11, očita C. našemu Brezniku, da v Meroslovju svoje slovnice ne uči prav glede na it. endecasillabo!) Dbv. se je pri prevajanju ravnal po p. St. Škrabcu, čigar razprava »Jambi in troheji v naši poeziji« (Jezikoslovni spisi, I 2, str. 128. nsl.) ugotavlja, da se naši poeziji najbolj prilaga gori označeni enajsterec (z iktusom na 2., 6. in 10. zlogu) in da je tudi Prešeren, ki je uvedel ta verz v našo pesem, a se očitno še ni držal sedanje stroge oblike, nekako podzavestno čutil takšno najboljšo obliko enajsterca in jih n. pr. v Uvodu h Krstu pri Savici med 79 naredil 52 »strogih« in — najlepših. Opozorjen od prof. C. pa zdaj Db. rad priznava, da so slabi njegovi enajsterci n. pr.

v. 124: Če pa spoznati tàk močno te vleče...
ali v. 22: Odločene mu ne oviraj poti...

zaradi poudarka na besedica pa, ne. Moti pa se prof. C., če misli, da zaradi te stroge oblike dajemo kaki daljši besedi dva iktusa. Ne, tudi v slovenščini ima vsaka beseda le en sam naglašen zlog (Škrabec, n. m. 128). Napačno bi torej bilo misliti, da n. pr. v Prešernovem verzu:

Popotnik pride v Afrike puščavo

zaradi strogega merjenja dajemo besedi »Afrike« dva poudarka, na a in e; zlog »ke« se ne naglasi. Pa v tej točki se ne bomo zlepa razumeli: romanska metrika hodi druga pota nego germanska in slovanska. Če torej prof. C. vzklika (str. 34): »... la grande incertezza che regna nella metrica slovena«, mi sè svoje strani občutimo nasprotno, da vlada v it. enajstercu negotovost, ko ima 48 možnih oblik glede na »ictus«.

Očitki, kar se tiče prevoda samega, so pa trojne vrste: 1. ali prevajalec ne umeva prav dotičnega mesta, ali 2. izpušča važne podrobnosti (sfumature), včasih pa iz svojega dodaja (mašila, zeppe), ali 3. ne zadene čuvstvenosti dotične tercínske kitice (žalosti, resnobe, strahote itd.) Spev ima 142 verzov, očitkov prevodu D-u je pa tudi le malo manj. Ves način kritike me živo spominja Levstikove, ko je v prvem letniku Ljublj. Zvona kritiziral »Slovstv. zgodovino« pl. Julija Kleinmayra. Razume se, da se bomo tu omejili le na najhujše pogrške.

Za čitatelja, ki nima v rokah teh treh prevodov (označevali jih bomo z začetnicami: D, K, Ž), naj ob kratkem ponovimo vsebino petega speva:

Dantejev Pekel ima devet zožujočih se krogov. Tu smo v drugem krogu. Vsak krog ima — po Danteju — svojega čuvaja. Tega čuva Minos: ima sicer človeški obraz, ali tudi rep, s katerim se vselej tolikokrat ovije, kolikršno je število kroga, ki mora vanj grešna duša. Veličastno sedi Minos in sodi

— v hipu je sodba izvršena. Le nerad dovoli živemu poetu vstop; toda pokori se božji volji. Vergil in Dante vstopita v ta krog. Strašna vihra buči v njem. Vihar nosi grešne duše v večnem kolobarju, kakor veter nosi jato škorcev v zraku. Vergil pesniku imenuje nekatere trpine kroga. Končno spozna Dante dva: Frančesko iz Rimini-ja in njenega svaka Pavla. Frančeska mu pripoveduje svojo žalostno zgodbo. Pesnik se od sočutja onesvesti.

Očitki prve vrste so n. pr. sledeči: V verzu 5. pravi Dante, da je ta krog sicer ožji kakor prvi, a da obsega tem večje bolečine (*più dolor*); D. prevaja: »kjer pa tembolj se jok in stok razlega.« C. ima občutek, da bi se to moralo reči o batinanju, kadar oče udriha s palico po paglavcu. V 6. ima v izvorniku: »*secondo che avvinghia*« t. j. kakor se pač (z repom, K. z repakom) ovije, in slično v. 11: *cignesi*, a D. je prevedel netočno in slabo: »Kakor pač z repom mahne«, in v. 11: »se tolikrat oplazi«, dočim C. hvali Ž.: »pa z repom tolikrat si trup ovije«. V. 7. ima v izvorniku besedi: *l'anima malnata*; D. je prevedel: duša, v zlo rojêna. C. očita, da je to krivoverstvo, kalvinizem, žalitev božja; lepše, boljše pri Ž.: »nesrečna duša«, dà, celó K. je zadel boljše: »pregrešna spaka«, (samó spaka«, pravi C., je zastaréla). V. 8 ima Dante: »*l'anima tutta si confessa*« t. j. se izpové; D-ev prevod: »duša se obtoži« dela po Calviju krivico Danteju kot izbornemu teologu, ki je dobro vedel, da se v peklu nič več ne kesajo, in da Dante torej hoče samo reči: duše kot blisk naglo razkrijejo svoje grehe. Zato je Ž. boljši: »vsa se... razklene«. Težak očitek pa dobi Ž-ev prevod: »Minos... dušo preizkuša«, češ: saj se vrši vse rapidamente (naglo). — O Minosu, ki za hip prekine svoj posel (D. ima grdo besedo: »uradnijo«, radi rime!!), pravi D.: »pozabil (za) hip je važno uradnijo«; kritik pripominja, da D. s tem dela krivico vestnemu Minosu! — V. 28 ima izvornik: Prišel sem v kraj, ki je v njem gluha temà (*luogo d'ogni luce muto*), a kaj je naredil D.? »Vse luči v kraju so le-tem »molčale«; C. sicer hvali metaforo »molčale«, ali plural luči po pravici graja: saj ni bilo ondi električnih svetilk! — V v. 65. nsl. dela pa Ž. veliko krivico Ahilu, trdeč o njem: »ki bil vse dni ljubezni je v oblasti«, dočim — po C. — Dante poje, da se je le ob koncu življenja (al fine!) bojeval z Amorjem. Po Ž-evem bi bil Ahil nekak predhodnik Byronovega Don Juana! V v. 67. nsl. pravi Dante, da mu je Vergil s prstom pokazal na množico, kjer jih je bilo več ko tisoč, in da jih je imenoval; D. pa zelo nesrečno, prozaično prevaja: njegovi (Vergilovi) prsti so našteli nad tisoč senc z njih imeni. Kakor da je bil Vergil kak modéren avtomat! — V. 99 pripoveduje Frančeska, da je bil njen rojstni kraj (Ravenna) na morskem obrežju, s katerega Pad (Po) s svojimi pritoki »discende« t. j. doli teče, da se v morju umiri, »per aver pace«. Dhv. pa se je preveč zamislil v tisto znano skupino Nila z otroki (v Vatikanu) ter je prevedel: ondi, kjer Pad do (sic) morja steza rame — da bi otrók družina mu počila. Torej ne Pad, ampak otroci naj bi se odpočili, ki jih prav za prav že več ni! D. je tu ubil poezijo, po pravici piše C. — V znanem verzu 100.: »*Amor, che al cor gentil...*« je D. izpustil gentil (Ž. »žlahtno srce«), ki je tako bistven znak tedanje trubadurske poezije ali novega sloga »il dolce stil nuovo«.

Ali naj še dalje naštevamo nedostatke, napake? Jih je, kakor rečeno, kolikor verzov; v verzu 138. je D. čisto brez potrebe lastno ime Galeotto

spremenil v občno: Zvodnik je bil... In še prav na koncu se D. ni ognil netočnosti: v. 141 pravi Dante o sebi: »io venni meno« t. j. sem omedlel, se onesvestil, a D. prevaja: sem omahnil... Kakor da je bil Dante — pijan!

Kar se tiče pogršek pod b) t. j. mašil, naj navedemo le eno, o kateri pravi prof. C., da je naravnost — strahotna. V v. 136. nsl. pripoveduje namreč Frančeska, da jo je svak Paolo, ki sta skupaj čitala Galeottov roman, ob nekem mestu v knjigi poljubil na usta (»la bocca mi baciò tutto tremante«), a D.: »tresoč (sic. m. tresoč se) poljubil usta mi in lice«. Kakšno spako je rodila potreba po — rimi! Le čemu še: »in lice«?

Tudi grehov zoper blagoglasje je kritik C. precej zapazil, katerih se D. šele zdaj zaveda in je za opozorilo seveda hvaležen. V. 7. se v prevodu glasi: »Namreč takó: ko duša, v zlo rojena«... Zaporedna zloga »ko« delata res — kakofonijo. Nelepi so C-u vsi verzi, ki so natrpani z enozložnicami, n. pr. v. 76.: »In on: Boš videl ju, ko se s poleta...« ali v. 92.: »prosila bi, da ti bi mir užival«. Tudi Ž-ev v. 75.: »ki zrak ju kot brez teže lahko plavi...« je C-u radi preveč enozložnic le malo lep.

Ob koncu nekaj besed v obrambo! G. kritik se moti (kar je pač odpustljivo!) če misli, da je »predenj« (v. 10.) antiquato; sl. »pa z repom«: ta »pa« je tukaj = in (cf. Pleteršnik); v. 12. »prešteti ni je«, »je« je tu gen. sg. f.; v. 44. »pred óči« je v slov. pravilno naglašeno (gl. Breznik, 3. izd. § 61!); kričé, pojó, leté ni skrčeno iz kričijo itd., ampak so to starejše oblike; pep. bila, bilo se pravilno naglaša: bilà, bilò, bilè...; v. 58. slove — je od glagola sluti in torej prav; ad v. 91.: gen. subst. svet (consiglio) se glasi sveta, ne: svetéta; ad v. 101. vzplala ne pride od »vzplavati«, ampak vz + plati (poljem); vv. 118. nsl. se glasi v D. prevodu:

»Vendar povej, kakó, po čem k zavesti
ljubezen je prišla iz src globine,
izdala vama tajnih želj prelesti?«

Prelesti tukaj ni glagol, ampak samostalnik = čar. (Prim. Pleteršnik!)

Prof. Calvi je odličen dantolog. Preiskal je našim trem prevodom V. speva kosti in obisti. Pri tej preiskavi je skoraj stalni refrèn: meglio Ž. più precisamente Ž, veramente bello Ž, t. j.: boljše, točnejše, lepše ima Ž; dà, nekajkratov C-a preseneti celó naš pozabljeni Koseski; resnici na ljubo pa parkrat tudi: meglio D. G. prof. je pa tudi zeló obziren kritik; vé, da pesnika, kakor je Dante, ne more noben jezik, noben prevajalec v popolno zadovoljnost prevesti. (Str. 67.)

Preiskan je na ta način samo en spev; uspeh bi bil pač isti, tudi ako bi preiskal še vseh ostalih 99 spevov v prevodu D. Na koncu mi bodi dovoljena še majhna denuncijacija (ko je to takó hvaležen posel!): prof. C. ni zapazil, da je vrstica 17. pri Ž. samica brez druge in tretje sestrice, in da ima v. 9. trinajst zlogov. (Nekaj sličnega se je bilo primerilo Goetheju v Herm. in Dor.)

Iz tegà razvidimo, kakó prav trdi St. L.: »Nimamo poslovenjenih niti največjih mojstrov svetovne literature, — Dante, Cervantes... so doživeli pri nas le nezkatne drobce svojih del...« (Sodobnost, I, 1, str. 39.) J. D.